

Η ανάπτυξη της ενσυναίσθησης στο πλαίσιο προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Λουκία Λιθοξοΐδου, Δρ. Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Ενσυναίσθηση

Πώς θα ορίζατε την ενσυναίσθηση; Είναι η γνωστική επίγνωση της εσωτερικής κατάστασης ενός άλλου προσώπου και η αυθόρμητη συναισθηματική ανταπόκριση προς αυτό (Hoffman, 1975).

Ποιες είναι οι γνωστικές προϋποθέσεις για την ανάπτυξή της; Η ικανότητα ανάληψης ρόλων, η ανάπτυξη, δηλαδή, της προοπτικής του άλλου.

Σε ποια ηλικία αποκτιέται η ικανότητα για ενσυναισθητικές αντιδράσεις; Υπάρχει εγγενώς και αναπτύσσεται μετά τα 2 χρόνια μερικώς και μετά τα 5 χρόνια με επάρκεια.

Πώς συμβάλει στην κοινωνική ανάπτυξη; Παιδιά που κοινωνικοποιούνται με ενσυναισθητική προσέγγιση εκδηλώνουν ενδιαφέρον, παρέχουν φροντίδα και βοήθεια, αναπτύσσουν αλτρουιστική συμπεριφορά (Staub, 1971- Ianotti, 1978- Buckley et al., 1979- Feshbach, 1982- Radke Yarrow et al., 1983- Stewart & Marvin, 1984- Pearl, 1985).

Πώς συσχετίζεται με την ηθική ανάπτυξη; Οι ενσυναισθητικές αντιδράσεις, όταν ξεκινούν νωρίς στη ζωή του ανθρώπου, μπορούν να συμβάλουν στην υιοθέτηση ηθικών αρχών αργότερα στη ζωή. Αν το παιδί ανατρέφεται με κατεύθυνση να ενδιαφέρεται για τους άλλους θα χρησιμοποιήσει τις νέες του ικανότητες για το καλό των άλλων μεγαλώνοντας θα αναζητήσει και θα κατασκευάσει αντίστοιχες ιδεολογίες (Hoffman, 1984). Η πρόκληση αισθήματος φροντίδας και ευθύνης λειτουργεί συμπληρωματικά με την ηθική κρίση, γι' αυτό και η ικανότητά του παιδιού να ταυτίζεται συναισθηματικά με άλλους, σχετίζεται με την ευκολία υιοθέτησης από αυτό ηθικών αξιών και συμπεριφοράς (Damon, 1988).

Πώς τη συναντάμε στην Περιβαλλοντική ηθική; Peter Singer: Η θεωρία για την απελευθέρωση των ζώων: Το ερώτημα είναι «τα ζώα μπορούν να υποφέρουν;»

Οι οικοφεμινίστριες για τα άλλα ζώα (Χρήση της θεωρίας της ηθικής της φροντίδας): σημαντικότερες αξίες η φροντίδα, οι σχέσεις, η αγάπη, η υπευθυνότητα, και η εμπιστοσύνη

Και η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση; Πώς συνδέεται; Εκπαίδευση για χάρη του περιβάλλοντος.

Διδακτικές προσεγγίσεις για την ανάπτυξη της ενσυναίσθησης

Δημιουργούμε ανοιχτή ατμόσφαιρα

Παρέχουμε ενσυναισθητικά πρότυπα: Εντοπίζουμε παραδείγματα ενσυναίσθησης σε λογοτεχνικούς και τηλεοπτικούς ήρωες, αλλά και στην αληθινή ζωή, στην τάξη και το σχολείο μας.

Εξάσκηση στην αναγνώριση των συναισθημάτων του εαυτού και των άλλων:

- Συζητάμε για συναισθήματα και τα κατονομάζουμε
- Διδάσκουμε μη λεκτικές ενδείξεις

Εξάσκηση στην κατανόηση των συναισθημάτων του εαυτού και των άλλων

Συνδέουμε τα διάφορα συναισθήματα με τις διάφορες καταστάσεις

Επαγωγική συζήτηση

Η ανάλυση των συνεπειών που έχουν οι πράξεις των παιδιών για τους άλλους, καθώς και η παροχή συμβουλών για τον κατάλληλο τρόπο συμπεριφοράς σε κάθε ειδική περίπτωση βοηθούν το παιδί να συνειδητοποιεί τις συνέπειες που έχουν οι πράξεις του για τους άλλους και να κατανοήσει και να εσωτερικεύσει τους ηθικούς κανόνες.

Τονισμός ομοιοτήτων

Εντοπισμός των κοινών αναγκών μας με αυτόν που έχει ανάγκη

Η σύνδεση του «άλλου» με τον εαυτό μας είναι κρίσιμης σημασίας.

Βιωματικές εμπειρίες

Δραστηριότητες στη φύση, τέτοιες που να κινητοποιούν την προσοχή, να προκαλούν το ενδιαφέρον του παιδιού και να το διεγείρουν συναισθηματικά.

- Ο ενθουσιασμός της ανακάλυψης – αναζήτηση ομοιοτήτων
- Η αίσθηση του κοινού δεσμού ζωής με τα άλλα ζωντανά όντα γύρω μας κάνει τις πράξεις μας πιο αρμονικές με ένα φυσικό τρόπο και αναπτύσσει το ενδιαφέρον μας για τις ανάγκες και το καλό των άλλων πλασμάτων.

Ανάληψη ρόλου

Η παιδική λογοτεχνία

Η υπόδυση ρόλων

Δυνατό ερέθισμα

Τονισμός αρνητικών συναισθημάτων

Ανάληψη δράσης υπέρ του περιβάλλοντος

Ενίσχυση συμπεριφοράς

Η επιβράβευση που δέχεται το παιδί για τη φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά του είναι προτιμότερο να συνδέεται με την αυτοεικόνα του και να μη συναρτάται με εξωτερικές αμοιβές.

Δάσος, το σπίτι των ζώων

Πρόγραμμα Π.Ε. για το νηπιαγωγείο

Πρόκειται για ένα πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης που εφαρμόζεται *για χάρη του περιβάλλοντος* στην προσχολική ηλικία μέσω:

- της απόκτησης γνώσεων,
- της δημιουργίας συναισθημάτων, της ανάπτυξης αισθήματος φροντίδας και υπευθυνότητας για τις άλλες μορφές ζωής,
- της διαμόρφωσης αξιών και κανόνων φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς, τους οποίους τα παιδιά θα ακολουθούν αυτόβουλα, και
- της ενίσχυσης της φιλοπεριβαλλοντικής δράσης.

Κατά τη διάρκεια ενός εκπαιδευτικού προγράμματος που στοχεύει στην ανάπτυξη της ενσυναίσθησης για τα ζώα του δάσους είναι καλό τα παιδιά να έχουν την ευκαιρία:

1. Να πηγαίνουν στο δάσος, ν' αναζητούν ομοιότητες με τα ζώα και να επιχειρούν συνδέσεις ανάμεσά τους.
2. Να αναλάβουν ρόλους, ώστε να αναπτύξουν την προοπτική του «φυσικού προσώπου» και να αντιληφθούν τις ανάγκες του μέσω
 - της Παιδικής Λογοτεχνίας → ταύτιση με τους ήρωες
 - του Θεατρικού Παιχνιδιού → ανάληψη ρόλων
3. Να συμμετέχουν σε συζητήσεις επαγωγικού τύπου, ώστε να συνειδητοποιούν τις συνέπειες των πράξεών τους στο δάσος συνολικά.
4. Να έρχονται σ' επαφή με ενσυναισθητικά πρότυπα.
5. Να συμμετέχουν σε δράσεις για το καλό του δάσους και της γης
6. Η φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά των παιδιών να ενισχύεται μέσω της σύνδεσής της με την αυτοεικόνα τους.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΦΑΣΗ: Εκδρομή στο δάσος

Παιχνίδια εξοικείωσης:

- ο Διαδρομή στο δάσος: ακολουθούμε τον δρόμο του ποταμού.
- ο Βαδίσματα: Περπατώ σαν χελώνα, λαγός, αρκούδα, πουλί, μυρμήγκι.
- ο Ελεύθερο παιχνίδι: Με πεσμένα κλαδιά και φύλλα φτιάχνω φωλιές για τα ζώα.

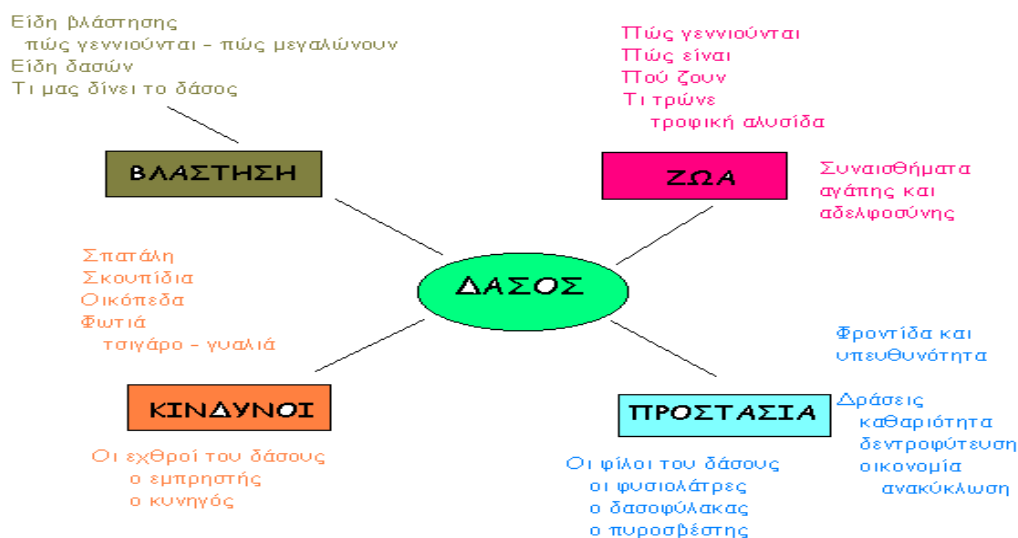
Παιχνίδια παρατήρησης:

- ο Διαδρομή - Μονοπάτι: ίχνη ζωής, παρατήρηση με μεγεθυντικό φακό
- ο Διαλέγω το δέντρο μου. Κοιτάζουμε ψηλά με κιάλια για φωλιές και πουλιά. Ψάχνουμε επίσης τα κλαδιά, το φλοιό, τα φύλλα, γύρω από τις ρίζες.
- ο Ακρόαση ήχων
- ο Κοιτάζουμε γύρω μας και λέμε τι ακριβώς μας αρέσει, τι βρίσκουμε αληθινά όμορφο.

Τέχνες:

- ο *Παιδική Λογοτεχνία*: Αφήγηση παραμυθικής ιστορίας με θέμα την ηρεμία και αρμονία του δάσους.
- ο *Εικαστικά*: «Το κάδρο του δάσους»: Κάθε παιδί έχει ένα χαρτόνι με μία κολλητική ταινία διπλής όψεως. Συλλέγει αντικείμενα από το έδαφος και τα κολλάει στην ταινία, συνθέτοντας ένα φυσικό κάδρο.

Διάγραμμα που σχεδιάστηκε με τη βοήθεια των παιδιών

Στη συνέχεια τα παιδιά κατατάσσονται σε ομάδες εργασίας ανάλογα με τα ενδιαφέροντά τους.

ΕΝΣΥΝΑΙΣΘΗΣΗ

1. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΑΝΑΛΗΨΗΣ ΡΟΛΩΝ

- Αφήγηση ιστοριών
- Παιχνίδια μίμησης
- Παιχνίδια ρόλων:
 - ο “Είμαστε τα ζώα που κάηκε το σπίτι τους”: Με μουσική υπόκρουση νιώθουμε την αγωνία, τρέχουμε να σωθούμε, κλαίμε για τους αδικοχαμένους δικούς μας, είμαστε θλιμμένοι, σωπαίνουμε.
 - ο “Πεύκα – Έντομα / Ζωάκια” - Παιδιά – Φυτά / Ζωάκια: Σχέση αγάπης - σκηνή αποχωρισμού - “Είμαστε τα παιδάκια που βοηθάνε”
- Δραματοποίηση
- Αν ήσουν ο κότσυφας (ή ένα άλλο ζωάκι) που σου έκαψαν το δάσος, τι θα ήθελες να μας πεις; Τι θα ένιωθες; Εσένα θα σου άρεσε να βάλουν φωτιά στο σπίτι σου;

2. ΤΟΝΙΣΜΟΣ ΟΜΟΙΟΤΗΤΩΝ

- Ομοιότητες ανθρώπου – δέντρου
- Ομοιότητες ανθρώπων – ζώων
- “Όλοι έχουμε ανάγκες”: Χωρίζουμε ένα χαρτί σε 3 μέρη Τα παιδιά ζωγραφίζουν την οικογένειά τους στο σπίτι τους στη μια άκρη και τα ζώα στο δικό τους σπίτι στην άλλη άκρη. Στη συνέχεια κόβουν από περιοδικά πράγματα που έχουν ανάγκη και οι δύο, άνθρωποι και ζώα, κάθε μέρα, όπως τροφή, νερό, καταφύγιο και τα κολλάνε στο κεντρικό τμήμα.

3. ΤΟΝΙΣΜΟΣ ΑΔΙΚΙΑΣ: Έφταιγαν τα ζώα που κάηκε το σπίτι τους;

4. ΕΠΑΓΩΓΙΚΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

- Γιατί δεν πατάμε τα έντομα; Εσένα θα σου άρεσε να σε πατάνε;
- Γιατί αποφεύγουμε να κόβουμε φύλλα και κλαδιά από τους θάμνους; Αν είχες εκεί τη φωλιά σου πώς θα ένιωθες;
- Γιατί μαζεύουμε τα σκουπίδια μας; Εσύ θα ήθελες οι επισκέπτες σου να σου βρωμίζουν το σπίτι;
- Γιατί κάνουμε οικονομία στο χαρτί που χρησιμοποιούμε; Ποιον προστατεύουμε;

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ

1. Στο δάσος

- Ποτίζουμε τα δέντρα μας
- Επιχείρηση καθαριότητας, μαζεύουμε τα σκουπίδια σε σακούλες:
 - ❖ Τα δικά μας, από το πικ-νικ
 - ❖ Των άλλων, τα παιδιά φορούν γάντια και μαζεύουν τα σκουπίδια που είναι πεταμένα κάτω.
- Δεντροφύτευση

2. Στο σχολείο

- Βάφουμε μια κούτα μπλε για συλλογή χαρτιού. Κολλάμε μια ετικέτα με το σήμα της ανακύκλωσης.
- Ανακύκλωση χαρτιού

3. Στην κοινότητα

- Αφισκόλληση στους τοίχους της αυλής (τις αφίσες που ετοιμάσαμε).
- Διαδήλωση στο δημοτικό
- Συνέντευξη στο δημοτικό

ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

1. Ενίσχυση φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς μέσω απόδοσης θετικών χαρακτηριστικών στην προσωπικότητα του παιδιού

- Απονομή μεταλλίων: «Ο φίλος του δάσους» - «Ο φίλος της γης»

2. Παροχή θετικών (ενσυναισθητικών) προτύπων μίμησης

- Άνθρωποι που βοηθούν και προστατεύουν το δάσος: δασοφύλακας, πυροσβέστες, απλά παιδάκια, φυσιολάτρες. Ενημέρωση για τις διάφορες φιλοπεριβαλλοντικές οργανώσεις.
- Προβολή βίντεο από διαδήλωση “ζώων” με συνθήματα για την προστασία της ζωής τους από άλλα παιδιά νηπιαγωγείου.

Κλείσιμο προγράμματος

Προετοιμασία γιορτής

Ζωγραφίζουμε και αποστέλλουμε τις προσκλήσεις στους γονείς.

Ετοιμασία σκηνικών για τη γιορτή.

Γιορτή

Δραματοποίηση ιστορίας που γράφτηκε από τα παιδιά

Παιχνίδι ρόλων (οι φίλοι / οι εχθροί / τα παιδιά της Γης)

Έκθεση έργων των παιδιών

Αξιολόγηση προγράμματος

- Ημερολόγιο - Παρατηρήσεις
- Παιχνίδια ρόλων
- Οπτικοακουστικές καταγραφές
 - Κασετόφωνο
 - Βίντεο - Φωτογραφία
- Λογοτεχνικές κατασκευές
- Γονείς

